

Iryna Kornilova
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Management of Innovation
and Investment Activities
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

Корнілова І.М.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту інноваційної
та інвестиційної діяльності
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-295-1-58>

THE PROCESS OF INTELLECTUAL PROPERTY MANAGEMENT: APPROACHES TO UNDERSTANDING

ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Світова практика свідчить, що потужним сучасним стратегічним ресурсом для підприємств стає інтелектуальна власність (ІВ). Вона виступає як необхідна умова відтворення мотивації до інноваційної діяльності підприємств, модернізації їх господарської діяльності, ідентифікації бізнесу у свідомості споживача, формування нової корпоративної культури. Інтенсивно збільшується важливість управлінських питань ІВ, пов'язаних із забезпеченням ефективної реалізації її багатоаспектного призначення. Про це свідчить досвід провідних інноваційних компаній, які активно вводять у свої організаційні структури фахівців з управління ІВ. Управління ІВ перетворюється на одну з ключових функціональних підсистем загальної системи управління підприємством. Ефективне управління ІВ підприємства стає важливою умовою тривалої доходності, конкурентоспроможності підприємств на ринках наукоємної продукції.

Спрямованість на забезпечення високої ефективності процесу управління ІВ передбачає усвідомлення його стадій, їх змістовного наповнення, порядку здійснення. Питання формалізації процесу управління ІВ, виділення його стадій в літературі характеризуються існуванням різних підходів до розуміння.

Більшість публікацій з означеної проблематики присвячена виділенню етапів процесу управління ІВ через призму етапів життєвого циклу об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ), зокрема, планування, створення; отримання правової охорони на ОІВ; оцінювання їх вартості, комерційного потенціалу, обґрунтування напрямів його використання, забезпечення захисту та моніторинг дотримання прав ІВ. Зокрема, означений вектор бачення етапів управління ІВ з урахуванням функціонального навантаження розрізі реалізації етапів знайшов відображення у дослідженні Т. В. Павленко [2]:

- планування системи управління ІВ: визначення концепції, ключових принципів, підходів до управління ІВ, розробка стратегії управління ІВ;
- створення системи мотивації персоналу, зокрема матеріального стимулювання, формування творчої атмосфери, матеріально-технічної бази та цікавих проектів, атмосфери розуміння та сприйняття інноваційної діяльності тощо;
- забезпечення генерування ідей, визначення цінного доробку з загальної маси напрацювань в процесі реалізації проекту, експертизи одержаної ІВ;

- формування портфелю ІВ, здійснення оцінювання його вартості з урахуванням витрат на їх створення, вартості аналогічних об'єктів тощо;
- комерціалізації ІВ на основі проведення систематичних маркетингових досліджень;
- захист ІВ через визначення стратегії та заходів щодо захисту результатів інтелектуальної діяльності від несанкціонованого використання;
- моніторинг процесів управління ІВ як системного контролю та регулювання процесу руху інформаційного потоку, що циркулює як всередині підприємства, так і між підприємством й зовнішнім середовищем.

В межах проектно-орієнтованого підходу В.В. Вірченком [1] виділяються наступні етапи процесу управління ІВ: аналіз фінансово-господарського стану підприємства, зовнішнього середовища, перспектив та потенційних можливостей у сфері використання ОІВ; техніко-економічне обґрунтування необхідності інвестицій в ОІВ; інвентаризація існуючих на підприємстві ОІВ, формування їх реєстру; комплексна оцінка ОІВ, їх облік, відображення у складі нематеріальних активів підприємства; аналіз необхідності, вибір форм і методів захисту ОІВ, реєстрація прав на існуючі ОІВ; створення організаційної структури управління та розробка комплексної системи захисту ОІВ на підприємстві; вибір конкурентної стратегії у сфері комерціалізації та використання ОІВ; планування процесів комерціалізації ОІВ, розробка бюджетів, поточних, оперативних, стратегічних планів; визначення потреби у залученні до господарського обороту нових ОІВ, необхідності їх розробки, можливостей придбання; акумулювання необхідних фінансових ресурсів, інтелектуального капіталу; проектування та безпосередня розробка ОІВ; комерціалізація ОІВ; поточне управління господарським оборотом ОІВ; постійний моніторинг та всебічний аналіз ефективності використання та комерціалізації ОІВ; адаптація системи управління ОІВ відповідно до існуючої економічної кон'юнктури та результатів оцінки ефективності комерціалізації.

В контексті проектної площини також можна розглядати запропоновані В.Г. Семеновою [3] етапи процесу управління ІВ, а саме: визначення мети процесу формування ІВ підприємства; призначення «власника» процесу; планування ресурсів для забезпечення реалізації процесу формування ІВ; визначення взаємозв'язків та взаємодій з іншими процесами на підприємстві; регламентація процесів та розробка супровідної документації; визначення системи показників ефективності реалізації процесу формування ІВ; розробка графіка контрольних заходів; аналіз відхилень показників від запланованого рівня; формування системи заходів вдосконалення процесу управління ІВ.

У світовій практиці [8] до процесу управління ІВ рекомендується включати:

- розробку стратегії ІВ на основі ідентифікації ІВ; узгодження її вартості з комерційними цілями компанії; оцінку активів конкурентів, створення правового підґрунтя захисту від порушень та використання;
- узгодження питань прав власності творців активів та керівників бізнесу;
- створення рамок та організацію реалізації стратегії, у тому числі, в питаннях інформаційного, кадрового забезпечення, створення спеціалізованих команд з управління ІВ, навчання задіяних співробітників, здійснення контрактної, ліцензійної практики;
- адміністрування та проведення переговорів при управлінні активами із залученням послуг експертів та комерційних партнерів;
- забезпечення захисту прав ІВ, в т.ч. за рахунок створення режиму захисту комерційної таємниці, при наданні доступу співробітників та зовнішніх суб'єктів до певного портфелю активів ІВ.

Також практиками [6] при розбудові процесу управління ІВ пропонується звернути особливу увагу на ряд важливих питань. Зокрема, це проведення аудиту ІВ компанії з визначенням структури портфелю ІВ за складом прав, їх суб'єктів, джерел отримання, цінності в часовому розрізі тощо. Важливого значення при забезпеченні захисту та формуванні культури ІВ набуває побудована на постійній основі організація навчання персоналу компанії щодо ставлення та діяльності в сфері ІВ, у т.ч. в питаннях договірної практики, дотримання режиму конфіденційності; а також вирішення питань розподілу прав при різних формах спільної діяльності щодо ОІВ. Серед інших аспектів виділяється необхідність створення інформаційного забезпечення ІВ для оперативності, обґрунтованості прийняття ефективних управлінських рішень та системи комерціалізації ОІВ з оптимальним поєднанням її різних форм.

Значного поширення в науковій літературі отримав розгляд процесу управління ІВ в межах системи управління ІВ. В такому контексті, наприклад, дослідниками [7] пропонується в якості основних моментів управління ІВ вважати: формулювання політики ІВ організації; безперервний процес генерації ІВ; задіяння всіх функціональних елементів системи ІВ, її допоміжних процесів, баз даних; юридичної підтримки ІВ, її розгляду як бізнес-активу, інструменту стратегічного управління; запровадження конкурсного оцінювання практики; розробка процесу оцінки та розбудова інструментарію вилучення вартості; організація ліцензування, різних форм спільної практики у сфері ІВ (спільних підприємств, спільних досліджень, створення стратегічних альянсів тощо).

Практичне значення в межах системного підходу має виділення етапів процесу управління ІВ в контексті інтегрування підсистеми управління ІВ в загальну систему менеджменту організації. За цим баченням [4; 5] визначаються наступні етапи процесу управління ІВ: усвідомлення ролі ІВ для бізнесу – комплексне бачення важливості ефективного використання ІВ для досягнення цілей підприємства; перетворення ІВ на частину стратегічного бізнес-планування, що забезпечить використання ІВ як стратегічного ресурсу підприємства; інвентаризація портфелю ІВ для отримання комплексного уявлення про потенціал наявної у підприємства ІВ та рівень її реального використання для досягнення визначеної системи цілей; збір інформації про конкурентну ІВ для прогнозування конкурентної ситуації на ринку, потенційних можливостей інтелектуального капіталу, стратегій, поведінки реальних та потенційних конкурентів, розробки власної стратегії ІВ; ідентифікація необхідної ІВ в контексті забезпечення безперервності інноваційного, економічного розвитку організації; отримання необхідної ІВ через: створення необхідних ОІВ (самостійно або спільно з іншими суб'єктами інноваційної діяльності) або придбання прав на ОІВ за ліцензійним договором; оцінка економічної ефективності ІВ для визначення розміру доходу організації від комерційного використання ОІВ; оподаткування ІВ; захист права ІВ на основі проведення постійного моніторингу; контроль ефективності управління ІВ, що дозволяє встановити ступінь відповідності отриманих результатів на різних етапах процесу управління ІВ визначеним цілям, завданням і вимогам.

Розглянуті підходи не вичерпують можливих векторів трактувань процесу управління ІВ, його етапів та ключових моментів здійснення, що є свідченням складності та багатоаспектності означеної проблематики дослідження.

Розбудова процесу управління ІВ в межах конкретної організації має розглядатися як органічна складова системи управління ІВ та загальної системи управління загалом, бути квінтесенцією комплексного підходу оптимізації управлінської діяльності в сфері ІВ, досягнення системи її цілей з урахуванням комбінації факторів середовища.

Література:

1. Вірченко В.В. Зміст та особливості управління об'єктами інтелектуальної власності на підприємстві. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. Випуск 27. Т 1. С. 225-236.
2. Павленко Т.В. Процес управління інтелектуальною власністю підприємства. *Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць*. 2012. № 9. С. 266-270. <http://economy.kpi.ua/ru/node/373>.
3. Семенова В.Г. Етапи управління інтелектуальною власністю підприємств на засадах процесного підходу. *Бізнес Інформ*. 2015. № 6. С. 145-149.
4. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 276 с.
5. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю. Управління інтелектуальною власністю. Київ : «К.І.С.», 2005. 448 с.
6. Ackerman P. How diligent is your company's IP management process? URL: <https://www.innovation-asset.com/blog/how-diligent-is-your-companys-ip-management-process>.
7. Karuna J., Vandana S. Intellectual Property Management System: An Organizational Perspective. *Journal of Intellectual Property Rights*. 2006. Vol. 11. P. 330-333. URL: <http://nopr.niscpr.res.in/bitstream/123456789/3595/1/JIPR%2011%285%29%20330-333.pdf>.
8. Sanghavi A. What Is Intellectual Property Management? Why It Matters. URL: <https://www.g2.com/articles/intellectual-property-management>.